

ВСТУП

Питання папського примату займає важливе місце в еклезиології. Воно й досі є предметом католицько – православного діалогу. Дуже цікаво поглянути на це питання в історичному контексті XIX ст., коли було проголошено примат папи I Ватиканським собором. У той час як православний світ сприйняв це прогнозовано негативно, були й інші сприймання догматичного проголошення окремими православними богословами. Зокрема, в середовищі російських богословів був ряд філокатоліків із позитивною настановою. Один з них, о. Олександр Волконський, опублікував книгу «Католициство и священное предание Востока», в якій намагався пояснити папський примат православному читачеві. Свою книгу о. Волконський намагався сперти на Святе Письмо та святоотцівське Передання, а також на аргументи церковної історії. Ця книга о. Волконського стала основою для написання дипломної праці, щоб прослідкувати за ходом думки росіянина – прихильника папського примату і єдності Церков. Він, як і інші російські аристократи, а саме Володимир Соловйов, князь Іван Гагарін, княгиня Єлизавета Волконська, Євген Балабін, Григорій Шувалов, Софія Свечина та ін., свідомо прийняв католицьку віру, водночас зберігаючи любов до російської обрядової і культурної традиції. Російські аристократи прокладали шлях новому розумінню єдності Церков, відмінної від прийнятої на той час концепції об'єднання як навернення.

Життєвий шлях о. Волконського, його духовні пошуки відображають і віддзеркалюють пошуки багатьох представників російської інтелігенції XIX ст. Шукаючи глибшого духовного життя в Православній Церкві, інтелігенти конкретно стикалися з засиллям формалізму, характерного для одержавленої Церкви. В пошуках виходу погляди російських християн зверталися в бік Католицької Церкви, яка, на відміну від Православної, відзначалася незалежністю від світської влади, організованістю, дисципліною й освіченістю духовенства. Одну з причин високого рівня Католицької Церкви росіяни вбачали в особі і служінні римського папи. Багато з них уважали, що врятувати Російську Церкву від занепаду зможе лише її об'єднання з Католицькою Церквою. Шляхи та способи такого об'єднання вони намагалися осмислити і сформулювати.

Книга «Католициство и священное предание Востока», написана о. Волконським 1933 року, є прикладом осмислення незavidного стану Російської Православної Церкви, а також формулювання варіантів виходу з цього стану. Щодо причин кризи Православної Церкви, то Волконський, як і багато його сучасників, зокрема Володимир Соловйов, бачить такі причини в одержавленні Церкви і обтяженні її ідеями націоналізму. Вихід з одержавлення – в унезалеженні Церкви від держави, а з націоналізму – в прийнятті католицької віри, єдиної для всіх. Унезалеження Церкви від держави можна досягнути завдяки об'єднанню Церков. Бути католиком зовсім не значить перестати бути росіянином. Запорукою незалежності, вселенськості і єдності Російської Церкви є особа римського папи.

Пристаючи до аналізу догмату про примат Петра, о. Волконський зосереджується насамперед на делікатному для росіян питанні про співвідношення між догматом і обрядом, а тому й про можливість вираження догмату папського примату в східній обрядовій традиції. При цьому о. Волконський наголошує на пріоритетності догмату щодо будь – якого обряду, в той час як тільки націоналізм здатний поставити обряд понад догматом і через те поставити під загрозу спільну віру Церкви.

Слідкуючи за ходом думки о. Волконського, ми в першому розділі дипломної праці розглянемо історичний контекст, в якому розвивалися погляди о. Волконського на єдність Церков і папський примат, що й стало причиною написання ним книги «Католицизм и священное предание Востока». Починаючи з другого розділу, ми від історичного методу переходимо до аналітичного, послідовно аналізуючи розділи книги о. Волконського.

Спершу автор книги звертається до євангельських і патристичних підстав петрового примату. Розглянувши ці підстави, о. Волконський розглядає примат у контексті Вселенських Соборів I тисячоліття християнства. Для цього він наводить цитати з соборних документів, особливо підкреслюючи ставлення до примату отців християнського Сходу. Позаяк вже від IX ст. з'являються критики примату, о. Волконський розглядає їхні аргументи, а відтак спростовує їх так, як це робили Святі Отці тієї доби.

Переходячи до II тисячоліття християнства, о. Волконський аналізує погляди на примат і показує їх органічний зв'язок із поглядами I тисячоліття. Він спростовує поширений стереотип, що підкреслення примату є пізнішою односторонньою вставкою в апостольське і ранньохристиянське вчення Церкви.

Органічним продовженням і конкретизацією того, в що Церква вірила завжди, розглядає о. Волконський догматичне окреслення примату, подане у вченні I Ватиканського собору. О. Волконський аналізує Догматичну конституцію «Вічний Пастир» і відзначає проведені в ній чітке розмежування між тим, що належить і що не належить до папської непомильності. О. Волконський також показує властивість терміну «непомильність» і невластивість терміну «непогрішимість», що його використали при перекладі догматичного тексту на російську мову. Крім непомильності папи, о. Волконський також описує чотири виміри непомильності Церкви і тим спростовує упередженість односторонніх пояснень примату і спотворення віровчення через зведення примату лише до особи папи.

Завершуючи аналіз книги «Католицизм и священное предание Востока», ми синтезуємо точку зору о. Волконського на примат, щоб відтак зіставити цю точку зору з іншими поглядами на примат, озвученими після I Ватиканського собору.

У висновках ми зіставимо погляди о. Волконського з сучасністю, а саме з розумінням єкуменічного руху, запропонованим II Ватиканським собором, і пропозицією адекватного до сучасності сформулювання примату, з якою звернувся до богословів папа римський Іван Павло II. Це зіставлення з сучасністю дозволить виразніше побачити як сильні, так і слабкі сторони книги о. Волконського, а також безумовну цінність і актуальність окремих пророчих інтуїцій, які й досі зберігають непереминаючу вартість.

ВИСНОВКИ

Питання папського примату, як у часи отця Олександра Волконського (1866-1934), так і нині є, безперечно, складним для єкуменічного руху. Олександр Волконський поставив собі за мету наблизити питання примату до російської ментальності, для чого й написав книгу «Католицизм и священное предание Востока». У цій книзі о. Волконський обґрунтував главенство римського папи, спираючись на спадщину християнського Сходу, що є дієвим апологетичним засобом у дискусії з православними противниками

примату.

О. Волконський також показує тяглість між догматичним окресленням примату І Ватиканського собору і спадщиною християнського Сходу, яка є водночас спадщиною нерозділеного християнства. Важливим є розрізнення між термінами «непомилність» і «непогрішимість», яке проводить і роз'яснює в книзі о. Волконський. Спираючись на догматичне окреслення примату, о. Олександр описує сфери дії папської непомилності для добра Вселенської Церкви.

Проголошення папського примату було першим етапом діянь І Ватиканського собору. У планах соборових отців було також розглянути примат на тлі соборного служіння єпископату. Проте тогочасні військові обставини унеможливили розгляд соборного аспекту примату. Це було зроблено лише на ІІ Ватиканському соборі (1962-1965).

У Догматичній конституції «Світло народів» отці цього собору виразно навчають про два суб'єкти влади в Церкві – папу і папу разом з єпископами. Кожен єпископ звершує своє служіння не іменем папи, а іменем Ісуса Христа. Тому папа і єпископи колегіально несуть відповідальність за Церкву. Таким чином, Догматична конституція «Світло народів» доповнює Догматичну конституцію «Вічний Пастир» І Ватиканського собору.

З цієї перспективи бачення примату папи, подане о. Волконським у книзі «Католицизм и священное предание Востока», не втратили своєї актуальності та впливу, як і не втратив своєї актуальності сам примат. Адже ІІ Ватиканський собор потвердив вчення про примат І Ватиканського собору і подав вірним до непохитного вірування. Собор знову потвердив аргументи зі Святого Письма і Отців Церкви, що перевертуються з аргументами, наведеними в книзі о. Волконського.

Важливою особливістю висвітлення примату папи ІІ Ватиканським собором є підкреслення в служінні Петра не лише юридичного, але й харизматичного аспекту: Петровий Престіл передіає Церкві – цілому зборові любові, в якому кожна з Церков живе повнотою своєї помісної традиції. Харизматичний підхід характерний для євхаристійної еклезіології або еклезіології сопричастя і відрізняється від монархічно – інституційного підходу еклезіології І Ватиканського собору.

Про пошанування до традиції Московської Церкви в разі визнання нею примату папи пише також і о. Волконський у своїй книзі.

Окремі ідеї о. Волконського щодо відносин Московської Церкви з папством розвивали в ХХ ст. російські богослови так званої Паризької школи – оо. Флоровський, Шмеман, Афанасьєв і Мейендорф. Зокрема, йдеться про ідею першості в Церкві, очолення Церкви, коли очільник Церкви служить сопричастю Церков і, водночас, єдності віри Церкви. Погляди вищезгаданих богословів пройшли значний розвиток, якщо порівняти їх з традиційною православною тезою про першість у Церкві Вселенського собору. Інші, філокатоліцькі російські богослови часто буквально повторюють тезу Волконського про антиримські конфесійні стереотипи Православних Церков, які унеможливають адекватне розуміння папського примату.

В добу після ІІ Ватиканського собору Католицька Церква устами папи Івана Павла ІІ визнала, що вселенський за характером примат папи ще й досі сформульований під впливом переважно латинського богослов'я і західної інтелектуальної культури, а тому потребує сформулювань, близьких та зрозумілих для християн інших культур. Завдяки творчому віднайденню таких сформулювань служіння Петра зможе втілювати служіння любові відповідно до ситуації ІІІ тисячоліття християнства. Вселенське служіння Петра потребує вселенського розуміння цього служіння. У цій перспективі щойно розкриється

глибинний сенс Петрового служіння і тим більш цінними виявляться пошуки ширших граней примату, що їх здійснював серед інших і о. Олександр Волконський.

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Розділ 1. Огляд доби отця Олександра Волконського	
1.1. Духовні попередники I половини XIX століття.....	7
1.2. Світогляд отця Олександра Волконського в контексті II половини XIX століття.....	16
Розділ 2. Розгляд догмату про примат папи	
2.1. Новозавітня підстава главенства апостола Петра.....	22
2.2. Першість Римського Архієрея в церковній традиції I тисячоліття.....	29
2.2.1. Свідчення Вселенських соборів.....	29
2.2.2. Свідчення з творінь Святих Отців.....	33
2.3. Догмат про непомильність папи I Ватиканського собору.....	38
Висновки.....	46
Список використаної літератури.....	49